

DOI [https://doi.org/10.32405/2522-9931-2020-14\(43\)-68-83](https://doi.org/10.32405/2522-9931-2020-14(43)-68-83)

УДК: 159.9:316.6.316.4

Довгань Наталія Олександрівна,

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник

лабораторії психології політико-правових відносин

Інституту соціальної та політичної психології НАПН України.

Київ, Україна.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-6150-5211>

1511ndovgan@gmail.com

КАТЕГОРІЯ ТЕКСТУ ПОКОЛІНЬ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

Анотація. За результатами емпіричного дослідження представлено соціокультурну взаємодію поколінь гнучкою системою впливів і відносин стилістично і світоглядно динамічних та контекстуально мінливих акторів. На етапі узагальнення результатів дослідження виділені гетерогенні процеси *культурного тексту* і *соціокультурного контексту поколінь*, реалізація яких має закономірності. Представлено *культуру поколінь* ретранслятором не тільки контекстуально характерних практик, а й світогляду акторів; у якості соціально-психологічної парадигми накоплення, наслідування, збереження традицій; процесом формування видів і форм фігуративних зв'язків. У конструюванні теорії соціокультурної взаємодії поколінь *категорію культурного тексту* описано як процес інтерпретації ситуацій життєдіяльності, формування практик і артефактів, які несуть культурну інформацію про реальність. Конкретизовано елементи динамічної системи культурного тексту, що безперервно змінюється: *соціальні позиції, соціокультурні порядки, артефакти*. Описано перший елемент – соціальних позицій як такий, що розкриває особливості положення покоління у суспільстві, регламентує специфіку поведінки у взаємодіях і види соціокультурних зв'язків. Другий елемент – *соціокультурний порядок* представлено процесом систематизації устрою суспільства щодо установаження життєво важливих норм і правил відносин та легітимації практик. Обґрунтовано думку, що соціокультурний порядок, як природна форма поведінки поколінь, у взаємодіях вибудовується на регуляторах (нормо-правилах поколінних інститутів) та пост-, ко-, пре-, поліфігуративних формах зв'язків. *Соціокультурні артефакти* – третій елемент тексту – визначено інтерпретативним культурним втіленням смислів утворених поколіннями. Соціокультурний стиль поколінь означено формою життєдіяльності, що вибудовується на смислових конструктах (продуктах поколінного досвіду) та розгортається у фігуративних

взаємодіях між поколіннями. За підставі того, що *культурні тексти*, мінливі і нестабільні, ініціюються поколінними акторами та використовуються як інструментарій взаємодій, наголошено, що тексти поколінь виступають показниками (не) конгруентності соціокультурним стилям. Стверджується, що покоління представляє феномен не обмежений у текстуальності соціокультурним стилем «свого» часопростору, але такий, що знаходиться у взаємодіях на перетині стилістики сучасників. Обґрунтовується думка, що покоління конструює соціокультурний стиль – шляхом утворення культурних текстів у історичних контекстах.

Ключові слова: культурний текст; соціокультурний контекст; соціальні позиції; соціокультурні порядки; артефакти; соціокультурний стиль.

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Мультиметодну конструкцію емпіричного дослідження соціокультурної взаємодії поколінь (*мережи когорт* людей, що мають єдиний соціокультурний досвід, об'єднаних роками народження і історичним контекстом становлення) було реалізовано за допомогою послідовних стратегій. А саме: пояснення вибору методів; проведення дослідження; опрацювання / перетворення отриманих даних; тріангуляції кількісних і якісних методів; інтегрування і теоретичного перетворення [8].

Проведена методологічна тріангуляція тематично зв'язаних і однаково значущих кількісних і якісних матеріалів, дозволила сформулювати комплексне бачення предмету дослідження, стала основою побудування теоретичної конструкції цілісного простору взаємодій акторів на етапі *теоретизування*. Реалізація змішаної стратегії тріангуляції у дослідженні здійснювалась за допомогою (1) *послідовної процедури* – вибудовування за допомогою кількісних і якісних методів об'єктивного бачення предмету дослідження; і (2) *процедури супутніх дій* – інтеграції напрацьованих матеріалів у побудову основних положень теорії соціокультурної взаємодії поколінь [9].

На етапі реалізації *процедури супутніх дій* були виокремлені основоположні складні і гетерогенні процеси *культурного тексту* і *соціокультурного контексту* поколінь, які реалізуються за певними закономірностями, відносно життєдіяльності суспільства. У запропонованій дуальній теоретичній побудові категорія контексту життєдіяльності поколінь була проаналізована як самостійний елемент соціальної реальності у неієрархічних формах соціокультурного життя

часопростору; умов історичних подій; дискурсу. Відповідну категорію *культурного тексту* представлено процесом презентації поколіннями соціальних позицій, соціокультурних порядків, артефактів, утворених акторами за певним соціокультурним стилем. Структурування основних компонентів теорії сприяло виокремленню фокусів двосторонніх впливів: **інтеграції** – перетворення у *взаємодіях контексту в текст* (утворення соціокультурних стилів поколінь) і **дезінтеграції** – перетворення *тексту в контекст* (співіснування окремих соціокультурних течій різних поколінь у одночасовому перебігу) [4, с. 129–132].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За розробленою концепцією поколінь соціально-психологічний простір представлено результатом фігуративних зв'язків – імплікації у взаємодіях акторами досвідів на локальних і глобальних рівнях. Але питання визначення основ конструювання соціокультурної взаємодії у конструкціях наскрізного поколінного ланцюгу залишалось відкритим.

Цей підсумковий фокус особливостей співіснування було розкрито за допомогою аналізу інтенціонально-сміслової взаємодії *культур поколінь*. Як такої, що знаходить прояв у загально прийнятих формах поведінки, сприйманні дійсності, у поєднанні раціонально-життєвого і інтуїтивно-особистісного, індивідуального і загально поколінного, свідомого і несвідомого. Взаємодії культур, які представляють уявлення про життєву реальність минулого і настановлення для майбутнього, загальний спосіб світосприймання сучасниками [2]. У дослідженні *культура поколінь* була представлена у формі ретранслятору не тільки контекстуально характерних практик, а й спрямувань світогляду акторів; у якості соціально-психологічної парадигми накоплення, наслідування, збереження традицій; означена формуючим впливом на види і форми фігуративних зв'язків контекстуально вибудованих картин світу [1]. Необхідно вказати, що *культуру* поколінь, при врахуванні соціокультурної мінливості, було прийнято такою, що вибудовується на основоположних контекстуально дієвих константах соціокультурного стилю. А поєднання змінного соціально-історичного і, умовно, незмінного культурно-основоположного у процесах реконструкції *культурних смислів* минулого і конструюванні смислів майбутнього було прийнято передумовами утворення новітніх форм відносин, буття.

Спроби визначення природи відповідності смислів *культур поколінь* предметам, явищам, у науковій площині, були розглянуті, переважно, з ракурсу мовної презентації істини у процесах побудови і означення (Ф. Ніцше, Л. Вітгенштейн та ін.), функціонування у знаковій формі

(О. Шпенглер, А. Тойнбі, П. Сорокін, Б. Маліновський, А. Редкліфф-Браун, Р. Мертон, А. Маслоу та ін.), розуміння / інтерпретацій (В. Дільтей, П. Рікер, П. Стросон, Д. Уїсдом), у конструюванні ментальної структури взаємодій, розкритті ролі смислових моделей реальності у спілкуванні (П. Бергер, Г. Гарфінкель, І. Гофман, Т. Лукман та ін.). Сенси, виражені в текстах, були означені такими, що представляють нескінченний інформаційний потік подій, фактів, властивостей реальності (Ед. Гуссерль, Е. Левінас, М. Мерло-Понті), в якому реалізується задача досягнення варіативності культур агрегованих суб'єктів. Таке загально наукове бачення результувало продукти взаємодії людей, виражені мовою культури – *текстами* – *змістом того чи іншого культурного явища* [5], [6].

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Метою статті було визначено розкриття змісту культурного тексту поколінь, як структурного компонента соціально-психологічного простору.

Завдання дослідження.

1. Представити елементи складноутвореної динамічної системи тексту поколінь;

2. Проаналізувати елемент соціальних позицій культурного тексту поколінь, який регламентує особливості текстуалізації у багатопланових процесах соціальних взаємодій;

3. Розкрити елемент вибудованого соціокультурного порядку поколінь, як форму поведінки у взаємодіях;

3. Описати соціокультурні (СК) артефакти, що представляють інтерпретативне культурне втілення смислів утворених поколіннями.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

У побудованні соціально-психологічної теорії виокремлення основоположних процесів соціокультурної взаємодії поколінь здійснювалось за результатами інтеграційної трансдисциплінарної дослідницької стратегії. Застосована система методології соціокультурного аналізу мала за основу наступні положення:

1) поколінні культурні тексти опосередковуються контекстом часопростору;

2) вибудовування соціальних контекстів відбувається у соціокультурних взаємодіях поколінь;

3) покоління-сучасники одночасово ретранслюють тексти утворені у часи «власного» становлення.

Представлені теоретичні конструкти стали основами теоретичного розгортання соціально-психологічних *категорій тексту і контексту*.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Для визначення змісту *категорії тексту* соціально-психологічного поколінного простору використано теоретичні методи: аналіз та синтез сучасного стану досліджуваної проблеми, аналіз результатів емпіричного дослідження; методологічна триангуляція і триангуляція даних, структурно-функціональне моделювання соціокультурних сценаріїв взаємодії поколінь.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

У конструюванні поколінної теорії категорію культурного тексту представлено не статичним феноменом, але процесом інтерпретації ситуацій життєдіяльності, формування діючих у часопросторі практик і артефактів, які несуть культурну інформацію про реальність поколінних мереж. За проведеним дослідженням стало можливим конкретизувати елементи складноутвореної динамічної системи тексту, що безперервно змінюється, вибудовується на смисловій реальності і культурній дійсності: *соціальні позиції, соціокультурні порядки, артефакти* (рис.).

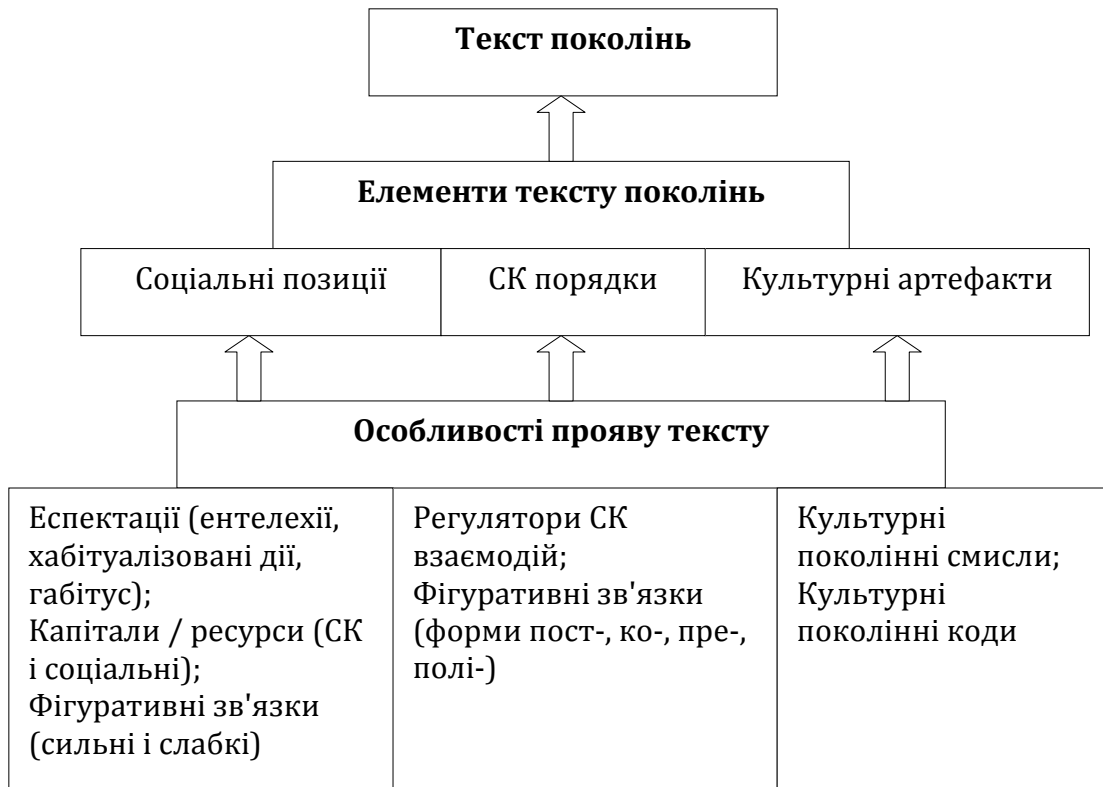

Рис. Модель аналітичного конструкту тексту поколінь

У науковому розумінні сутності поняття *соціальних позицій*, використовуваного для означення *першого елемента тексту поколінь*, не має уніфікованого трактування. Адже «позицію» як процес, що безперервно змінюється і знаходить своє відображення у соціальних відносинах, можна розгорнути через поняття «ролі», «положення», «статусу», які не обмежуються локальним світом поколінь, але передбачають вихід на глобально суспільний рівень взаємодій різновікових акторів. В результаті, соціальні позиції наближуються, у трактуванні, до ототожнення із світобаченням, ментальним духовним утворенням, проявленим у динамічних діях – взаємодіях поколінь. У представленій роботі *соціальні позиції* фіксують єдність ментального і дієвого, практичного і предметного, означають способи, патерни включення поколінь у життєдіяльність суспільства. Адже соціальні позиції відображують відношення, очікування діючих акторів в процесах вирішення життєвих завдань у контекстуальних умовах. Необхідно наголосити, що формування соціальних позицій поколінь є процесом, що передбачає існування взаємовпливів і взаємозв'язків, об'єктивних умов життя і сукупності суб'єктивних якостей акторів, тобто існування єдності зовнішнього (загально соціального) і внутрішнього (локально поколінного).

На підставі чого, перший елемент культурного тексту поколінь *соціальних позицій* – представлено як такий, що розкриває особливості положення покоління у суспільстві, регламентує специфіку поведінки у взаємодіях і види СК зв'язків. У такому трактуванні *соціальні позиції* означили регламентації особливостей текстуалізації поколінь у багатопланових процесах соціальних взаємодій.

По-перше, текстуальність *еспектацій* – усвідомлених, передбачених реакцій інших акторів на особливості позиціонування опонентів, знаходила, за емпіричними матеріалами, прояв у ентелехіях (спрямованості до реалізації можливостей), *стереотипах поведінки, габітусі* (сприйманні реальності). Як у процесах, що опосередковують *наближення* чи, навпаки, конструювання *психологічної міжпоколінної дистанції* відповідно текст / контекстуальних вимог часопростору. Така нерозривність контекстуальних умов і текстуальної відповіді поколінь свідчила про те, що актори оновлюють сценарії взаємодій за вимогами часопростору, при цьому еспектації змінюються конгруентно контексту.

По-друге, емпірично була підтверджена важлива роль вибору поколіннями форм комунікації і обміну досвідами у конструюванні зв'язків. Відповідно емпірично отриманих даних, для упорядкування фігурацій було вирішено за доцільне використання класифікації зв'язків за параметром «*сили зв'язків*» («інформаційного охоплення» часопростору).

Так, у тісних колах сильних поколінних зв'язків (наприклад, сімейного типу) у настановленнях щодо дотримання СК стилів знаходили прояв (1) «вивірені» часом регулятивні механізми, що керують відносинами; (2) дієві культурні традиції; (3) культурні обов'язки та очікування. Характерною рисою кіл *слабких зв'язків* було визначено вмотивованість на самопрезентацію та солідарне (субкультурне) згуртування. Така макросоціальна інтеграція означила перерозподіл ролей у взаємодіях, а показники залежності, свободи, обов'язків і культурних меж взаємодій представили канали ретрансляції інформації і інноваційні впливи історичного часу у мережі і за її межами.

Проведений аналіз *СК позицій* дав змогу стверджувати, що поколінні тексти у позиційному ракурсі можуть бути представлені як спрямованість акторів до самореалізації у конкретному історичному контексті, що має різної сили соціально-практичне втілення у взаємодіях. При цьому, позиційні прояви текстів, з одного боку, виступили показниками станів текст / контекстуальної конгруентності, як адаптивності до історичних вимог. З другого, умовно стійкі життєві поколінні позиції були означені впізнаваною поведінкою – відгуком на контекстуальні фактори впливу. Але, важливо відмітити, за проведеним дослідженням було доведено, що культурні тексти поколінь, із часом (з віком акторів), втрачали конгруентність суспільним вимогам, але завжди виступали засобом установаження домінування у процесах історичних взаємодій.

Конкретизація змісту *другого елемента тексту поколінь* здійснювалась за аналізом сутності поняття «порядку» у сучасному суспільстві, засобів контролю, впливів, зв'язків у міжпоколінних взаємодіях. Згідно умовиводів щодо існування певних систем підтримки рівноваги у відносинах і утворення умовної упорядкованості форм поведінки, вибудовувались інституціональні основи використовуваних соціальних практик легітимованих суспільно і нормованих локально поколінно. Було визначено, що *порядок* може вважатись продуктом реальності поколінь-сучасників, на підставі чого *другий елемент тексту* (див. рис.) – *СК порядок* утворений поколінням, й представлено процесом систематизації устрою суспільства щодо установаження систем життєво важливих норм і правил відносин та легітимації практик.

За емпіричними даними було визначено, що СК порядок часопростору, як природна форма поведінки поколінь, у взаємодіях вибудовувався на СК конструктах: *регуляторах поколінних взаємодій* (нормо-правилах поколінних інститутів) та *пост-, ко-, пре-, поліфігуративних формах зв'язків*. А саме, *постфігуративних*, за якими у

взаємодіях підростаюче покоління переймає досвід у старших; *кофігуративних* – досвіди актори переймають у старших і однолітків, *префігуративних* – діти вчаться у батьків, батьки вчитися у своїх дітей; *поліфігуративних* – всі навчаються у всіх).

Зазначається, що *СК регулятори* соціокультурною типізацією практик формують *СК стиль* поколінь поступовим установами порядків життєдіяльності, традицій, моделей відносин. При цьому, на глобальному рівні дієвості *СК регуляторів*, культурні тексти окреслювали форми соціального контролю у політичному, ідеологічному, культурному, релігійному аспектах. На локальному – інтерналізацію *СК порядків* часопростору (моралі, естетики, релігії, філософії, політики та ін.) у внутрішньопоколінну свідомість. За опрацьованими матеріалами особливостей взаємодій акторів, що знаходяться на різних життєвих етапах, було визначено, що суб'єкти використовують фігуративні форми зв'язків відповідно ситуацій, подій, вікових і соціальних ресурсів, можливостей, соціальних запитів і умов часопростору для забезпечення своїх інтересів та ін., а не для збереження чи дотримання соціально дієвих культурних регулятивних конструкцій. Було констатовано, що представники одного покоління у різних ситуаціях використовують різні фігуративні форми, такі, що сприяють задоволенню поколінних потреб. Це дало змогу стверджувати, що, по-перше, вибори форм *пост-, ко-, пре-, поліфігуративних* зв'язків покоління здійснює відповідно контекстуальної функціональності [3], [10], [11]; по-друге, поколінні взаємодії не відбуваються за традиційними сценаріями (*пост-, ко-, пре-поліфігуративних* форм), а використовують фігуративні форми комбіновано [7], [10]. Саме тому у динамічній системі поколінних взаємодій регулятивними *домінантами СК порядку* були визначені смислові межі можливого і доступного, стереотипи поведінки, відповідні *СК стилю*. *Домінантами форм фігуративних зв'язків* були представлені способи вирішення історичних задач, конструювання образів життя та засоби досягнення соціального благополуччя (відмінного для різних поколінь).

СК артефакти – третій елемент тексту – визначено інтерпретативним культурним втіленням смислів утворених поколіннями. Відповідно, *СК стиль* поколінь, було прийнято формою життєдіяльності, що вибудовується на смислових конструктах (продуктах поколінного досвіду), але розгортається у фігуративних взаємодіях. За причиною того, що покоління поступово вибудовує засоби вирішення соціальних задач за *СК стилем*, продукти життєтворчості, збережені у мережевій пам'яті, були означені як такі, що знаходять відтворення у процесах категоризації реальності за допомогою декодування уявлення про реальний світ. Тому, для розуміння першооснов психології соціокультурної взаємодії поколінь з

відмінними уявленнями про текст / контекстуальну конгруентність, було окреслено:

- по-перше, контекстуальні передумови формування, трансляції і збереження культурних смислів;
- по-друге, виокремлено характерні для СК стилю покоління засоби їх вираження;
- по-третє, розмежовано смисли, збережені у культурних кодах на такі, що є актуальними лише на час дії СК стилю у просторі акторів (покоління-сучасників), і таких, що залишаються актуальними у поколінному ланцюгу із історичними змінами СК стилів.

За першим питанням контекстуальних передумов, було констатовано, що на формування культурних смислів впливають (1) умови часопростору, за яких були сформовані культурні смисли, культурні коди розуміння реальності, і (2) СК акценти / наслідки соціально-історичних подій, що переживали покоління. Адже проблема перетворення смислів і їх руйнування знаходиться у площині історичної і СК відносності. Тому, смисли, як продукти покоління певного часопростору, віддзеркалення світобачення і соціальної організації діючих акторів були визначені як універсальні і такі, що завжди будуть відносними. Природна відносність смислів стала поясненням текст / контекстуальної (не) конгруентності картин світу покоління-сучасників і їх контекстуальної (не) дієвості. Множинність смислів, і їх умовна самотійність на історичних відрізках СК стилів, була представлена як така, що визначає лише те, що покоління отримують від пращурів смисли, і поступово їх осучаснюють. Продовжене існування всечасових культурних одиниць (смислів), за отриманими даними, підтверджувало дію культурних кодів поза історичного контексту їх утворення, тим самим доводило існування «рельєфу» «осучаснених», «новоутворених» смислів різних СК стилів. На підставі чого стверджувалось, що незавершеність утворення смислів і контекстуальні розриви СК стилів, по-перше, можуть вважатись темпоритмами текстуальної функціональності, які не відмінюють атемпоральності існування культурних кодів; по-друге, доводять тимчасовість смислів у історичному перебігу і відносність у сприйманні акторами; по-третє, означають подієвість координатами утворення поколінних смислів, які «замикають» (суб) культури на певній стилістиці. Означені позиції аналізу культурного тексту покоління, відповідали показникам контекстуальної дієвості СК стилів:

- співіснування смислів покоління-сучасників;

- наслідування і використання потомками у «своїх» СК стилях смислових кодів, що залишаються конгруентними часопростору.

Відповідь на *друге* питання щодо притаманних засобів вираження культурних смислів мала тісний зв'язок з ідеологічним спрямуванням та науково-технічним рівнем розвитку суспільства. Адже логіка ідеологічних, політичних, релігійних, культурних форм розгортання реальності звучала у дискурсивних поколінних повідомленнях, за контекстами, конгруентними текстам поколінь. Це говорило про те, що досягнення дискурсивної соціальної ефективності, історично, звільняло акторів від обмежень подієвої аргументації минулого. А проголошення альтернативних дискурсів утворювало нашарування текстів: суспільно не актуальних, але у культурному досвіді ще залишково дієвих та текстів «нових часів». Таке оновлення засобів конструювання реальності знаходило свої відбитки у дискурсі Молоді, альтернативному і одночасно зв'язаному із історично стабільними культурними кодами.

Відповідь на *третє* питання щодо розведення культурних смислів за тривалістю дії, була побудована на артикуляції виокремлених *смислів СК стилів і всечасово актуальних смислів – відгуків* історичного культурного коду. На підставі того, що уклади соціальні, державні, ідеологічні відповідно історичної хронології змінюються, доволі, швидко, при цьому культурні основи, утворенні історично і за законами природи, приймають лише «маски» осучаснення, а не проходять сутнісну трансформацію, було зазначено:

(1) поколінні культурні тексти презентують смислові коди дієві обмежений термін, а культурно-історичні тексти (міфи, ритуали, обряди, символи тощо) – складають фундаментальний культурний базис у дії не обмежений часом;

(2) на взаємодію поколінь впливає паралельне існування культурних кодів – короткотривалої і продовженої дії.

Отримані інтегративні результати емпіричних пошуків підтверджували існування *культурних актуальних смислів* поколінь – варіативних у інтерпретаціях СК стилів і *культурних історичних смислів* – універсальних монадичних одиниць.

Запропоноване теоретичне побудування складноутвореної динамічної системи тексту поколінь обґрунтовує твердження, що покоління представляє феномен не обмежений у текстуальності СК стилем «свого» часопростору, але такий, що знаходиться у взаємодіях на перетині стилістики сучасників. Тобто, потрапляючи у «інші» контексти, сучасники «вимушено» здійснюють культурне переформатування – налаштовуються

на «інші» СК стильові «хвилі», конгруентні історичним соціальним ситуаціям. При цьому, актори залишають незмінними культурні історичні коди і коди світорозуміння, притаманні контексту часопростору покоління становлення – «свого» СК стилю. Артикулюють у поколінному тексті смисли життя і коди культури (актуальної історично), поступово охоплюють СК новоутвореннями суспільний простір. Однак, лише одне покоління із сучасників утворює СК стиль конгруентний часу – *тексти конгруентні історичним контекстам*. Якщо використовувати метафору хвилі, системні зміни СК стилів, як хвильові процеси соціальної природи, можуть бути означені як такі, що сприяють розповсюдженню СК текстуальних новоутворень поколінь, змінюють соціально-психологічне сприймання світу сучасниками, трансформують функціонування умовно стабільних сфер суспільного життя, але не впливають на біологічний і суспільний порядок поколінних зв'язків у суспільстві.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

1. Таким чином, за теоретичною побудовою дуальна пара культурного тексту і СК контексту поколінь – була представлена процесами складними і гетерогенними, пошуку і вибудовування текст / контекстуальної конгруентності поколінь – СК стилю. Взаємодія текст / контекстуально конгруентних поколінь набула означення процесуального феномену взаємодії СК стилів, сформованих за різних умов історичних часів. За причиною того, що культурні текстуальні утворення, мінливі і нестабільні, і на відміну від контекстів, ініціюються поколінними акторами та використовуються як інструментарій взаємодій, СК стилі були означені соціально-психологічною програмою суспільства, що утворюється акторами. Було наголошено, що поколінні тексти, утворені у певних контекстах, виступають не тільки предметом відповідності часу утворення, а й показниками конгруентності мінливим СК стилям.

2. Проаналізовано елемент соціальних позицій культурного тексту поколінь, який розкриває особливості положення покоління у суспільстві. Представлено побудову соціальних позицій процесами, що опосередковують наближення чи, навпаки, конструювання психологічної міжпоколінної дистанції відповідно текст / контекстуальних вимог часопростору: еспектаціями, стереотипами поведінки, габітусом. Обгрунтовано для упорядкування фігурацій взаємодій використання класифікації зв'язків за параметром «сили зв'язків». Стверджується, що поколінні тексти можуть бути представлені як спрямованість акторів до

самореалізації у конкретному історичному контексті.

3. Представлено елемент соціокультурного порядку поколінь формою поведінки у взаємодіях, яка вибудовується на СК конструктах: регуляторах поколінних взаємодій та пост-, ко-, пре-, поліфігуративних зв'язках. Визначено регулятивними домінантами СК порядку смислові межі можливого і доступного, стереотипи поведінки, відповідні СК стилю; домінантами форм фігуративних зв'язків визначено способи вирішення історичних задач, конструювання образів життя та засоби досягнення соціального благополуччя.

4. Описано СК артефакти, що представляють інтерпретативне культурне втілення смислів утворених поколіннями. Наголошується на тому, що продукти життєтворчості, збережені у мережевій пам'яті знаходять відтворення у процесах категоризації реальності за допомогою декодування уявлення про реальний світ. Для розуміння першооснов соціокультурної взаємодії поколінь представлено аналіз контекстуальних передумов формування, трансляції і збереження культурних смислів та характерні для СК стилю покоління засоби їх вираження. Розмежовано смисли, збережені у культурних кодах на актуальні на час дії СК стилю акторів і такі, що залишаються актуальними із історичними змінами СК стилів.

Перспективи подальших досліджень. Представлена теоретична побудова категорій культурного тексту і історичного контексту поколінь, здійснена за результатами емпіричного дослідження, стала відправним рухом конкретизації теоретичної платформи оформлення понятійного апарату поколінного дослідження та виходу на шлях вибудовування прогностики життєдіяльності поколінних мереж.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] П. С. Гуревич, *Ментальность. Менталитет. Культурология. XX в.: энциклопедия*. Санкт-Петербург, Россия, 1998, Т. 2, с. 24–26.
- [2] А. Я. Гуревич, «Проблема ментальностей в современной историографии», *Всеобщая история: дискуссии, новые подходы*. Москва, Россия, Вып. 1, с. 75–89, 1989.
- [3] И. Т. Касавин, *Текст, дискурс, контекст. Введение в социальную эпистемологию языка*. Москва, Россия: Канон+, 2008, 437 с.
- [4] Ю. М. Лотман, «Семиотика культуры и понятие текста», *Избранные статьи. Русский филологический портал*. Таллинн, Т.1, с.129–132, 1992. [Электронный ресурс]. Доступно: <http://www.philology.ru/literature1/lotman-92b.htm>

- [5] Н. А. Симбирцева, Специфика культурологической интерпретации (тексты культуры и читатели): монография. Екатеринбург, Россия, 2017, с. 29.
- [6] А. Г. Шейкин, «Смыслы культурные. Энциклопедия культурологии. Культурология. XX век. Энциклопедия», *Академик.ру*, 1998. [Электронный ресурс].
Доступно: https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_culture/653/%D0%A1%D0%9C%D0%AB%D0%A1%D0%9B%D0%AB
- [7] Г. Шиллинг, *Складки на ткани пространства-времени. Эйнштейн, гравитационные волны и будущее астрономии*. [Электронный ресурс]. Москва, Россия: Альпина нон-фикшн, 2019, 423 с.
Доступно: http://www.nonfiction.ru/sites/default/files/books/view/listalca_skladki_na_tkani.pdf
- [8] JW. Creswell, & C. VL. Plano, *Pesquisa de métodos mistos*. 2^a ed. Porto Alegre (RS): Penso, 2013.
- [9] JW. Creswel, *Projeto de pesquisa: métodos qualitativo, quantitativo e misto*. 3^a ed. Porto Alegre (RS): Artmed, 2010.
- [10] I. Parker, *Critical Discursive Psychology*. Palgrave Macmillan. 2015, 303 p.
- [11] I. Parker, *Qualitative Psychology: Introducing Radical Research*. Publisher: Open University Press, 2004, 198 p.

THE CATEGORY OF GENERATIONS' TEXTS: THE SOCIAL-CULTURAL ASPECT

Natalia Dovgan,

PhD in Psychological Sciences, Senior Researcher of the Laboratory of Psychology of Political and Legal Relations, the Institute of Social and Political Psychology, the National Academy of Educational Sciences of Ukraine. Kyiv, Ukraine.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-6150-5211>
1511ndovgan@gmail.com

Abstract. Basing on the empirical research, we present generations' social-cultural interactions as a flexible system of influences and relationships among stylistically and ideologically dynamic actors, changing depending on a context. Generalizing our research, we identified heterogeneous processes characterising a generation's cultural text and its social-cultural context; these processes had certain regularities. A generation's culture repeats not only characteristic contextual practices, but also of actors' worldview; from the social-psychological points of view, it means accumulation, imitation, preservation of traditions and the formation of types and forms of figurative relationships. The category of cultural text, as a part of the theory of generations' social-cultural interactions, is described as interpretations of life situations so that practices and artefacts that

carry cultural information about the reality are formed. The constantly changing elements of the dynamic system of cultural text are: social positions, a social-cultural order, and artefacts. The first element – social positions – reveals the peculiarities of a generation's position in society, regulates behaviour at interactions and types of social-cultural relations. The second element – the socio-cultural order – means systematization of a society order to establish life-important norms and rules of relations and to legitimize existing practices. We have substantiated our opinion that a socio-cultural order, as a natural form of a generation's behaviour, is built-upon regulators (norms and rules of generational institutions) and post-, co-, pre- and poly-figurative forms of relations. The third element – social-cultural artefacts – is interpretive cultural embodiments of meanings formed by generations. A generation's social-cultural style means its form of life built-upon certain semantic constructs (products of the generation's experience) and unfolded in figurative interactions between generations. Basing on the fact that changeable and unstable cultural texts are initiated by generational actors and used as a tool for interactions, we emphasize that the generations' texts are the indicators of (in) congruence with socio-cultural styles. A generation is a phenomenon that is not textually limited by the social-cultural style characteristic for «its» space-time, but interacts at the intersection of the styles characteristic for its contemporaries. We substantiate the idea that each generation constructs a socio-cultural style by forming cultural texts in historical contexts.

Keywords: cultural text; social-cultural context; social positions; social-cultural orders; artefacts, social-cultural style.

КАТЕГОРИЯ ТЕКСТА ПОКОЛЕНИЙ: СОЦИОКУЛЬТУРНЫЕ АСПЕКТЫ

Довгань Наталия Александровна,

кандидат психологических наук, старший научный сотрудник

лаборатории психологии политико-правовых отношений

Института социальной и политической психологии НАПН Украины.

Киев, Украина.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-6150-5211>

1511ndovgan@gmail.com

Аннотация. По результатам эмпирического исследования представлено социокультурное взаимодействие поколений гибкой системой воздействий и отношений стилистически и мировоззренчески динамических и контекстуально меняющихся актеров. На этапе обобщения результатов исследования выделены гетерогенные процессы культурного текста и социокультурного контекста поколений, реализация

которых имеет закономерности. Представлено культуру поколений ретранслятором не только контекстуально характерных практик, но и мировоззрения актеров; в качестве социально-психологической парадигмы накопления, подражания, сохранения традиций; процессом формирующим виды и формы фигуративных связей. В конструировании теории социокультурного взаимодействия поколений категорию культурного текста описано как процесс интерпретации ситуаций жизнедеятельности, формирования практик и артефактов, которые несут культурную информацию о реальности. Конкретизированы элементы динамической системы культурного текста, который непрерывно меняется: социальных позиций, социокультурного порядка, артефактов. Описан первый элемент – социальных позиций как раскрывающий особенности положения поколения в обществе, специфику поведения во взаимодействиях и виды социокультурных связей. Второй элемент – социокультурный порядок представлено процессом систематизации устройства общества по формированию жизненно важных норм и правил отношений и легитимации практик. Обосновано мнение, что социокультурный порядок, как естественная форма поведения поколений, во взаимодействиях выстраивается на основе регуляторов (нормо-правил институтов поколений) и пост-, ко-, пре-, полифигуративних формах связей. Социокультурные артефакты – третий элемент текста – определены интерпретативным культурным воплощением смыслов образованных поколениями. Социокультурный стиль поколений обозначено формой жизнедеятельности, который выстраивается на смысловых конструктах (продуктах опыта поколения) и разворачивается в фигуративных взаимодействиях между поколениями. На основании того, что культурные тексты, изменчивы и нестабильны, иницируются поколением актеров и используются как инструментарий взаимодействия, отмечено, что тексты поколений выступают показателями (не) конгруэнтности социокультурным стилям. Утверждается, что поколение представляет феномен не ограниченный в текстуальности социокультурным стилем «своего» пространства-времени, но находящийся во взаимодействиях на пересечении стилистик современников. Обосновывается мнение, что поколение конструирует социокультурный стиль – путем образования культурных текстов в исторических контекстах.

Ключевые слова: культурный текст; социокультурный контекст; социальные позиции; социокультурный порядок; артефакты; социокультурный стиль.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] P. S. Gurevich, Mental'nost'. Mentalitet. Kul'turologiya. XX v.: enciklopediya. Sankt-Peterburg, Rossiya, 1998, T. 2, s. 24–26.
- [2] A. YA. Gurevich, «Problema mental'nostej v sovremennoj istoriografii», Vseobshchaya istoriya: diskussii, novye podhody. Moskva, Rossiya, Vyp. 1, s. 75–89, 1989.
- [3] I. T. Kasavin, Tekst, diskurs, kontekst. Vvvedenie v social'nyu epistemologiyu yazyka. Moskva, Rossiya: Kanon+, 2008, 437 s.
- [4] YU. M. Lotman, «Semiotika kul'tury i ponyatie teksta», Izbrannye stat'i. Russkij filologicheskij portal. Tallinn, T. 1, s. 129–132, 1992. [Elektronnyj resurs]. Dostupno: <http://www.philology.ru/literature1/lotman-92b.htm>
- [5] N. A. Simbirceva, Specifika kul'turologicheskoy interpretacii (teksty kul'tury i chitateli): monografiya. Ekaterinburg, Rossiya, 2017, s. 29.
- [6] A. G. SHejkin, «Smysly kul'turnye. Enciklopediya kul'turologii. Kul'turologiya. XX vek. Enciklopediya», Akademik.ru, 1998. [Elektronnyj resurs]. Dostupno: https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_culture/653/%D0%A1%D0%9C%D0%AB%D0%A1%D0%9B%D0%AB
- [7] G. SHilling, Skladki na tkani prostranstva-vremeni. Ejnshtejn, gravitacionnye volny i budushchee astronomii. [Elektronnyj resurs]. Moskva, Rossiya: Al'pina non-fikshn, 2019, 423 s. Dostupno: http://www.nonfiction.ru/sites/default/files/books/view/listalca_skladki_na_tkani.pdf
- [8] JW. Creswell, & C. VL. Plano, Pesquisa de métodos mistos. 2^a ed. Porto Alegre (RS): Penso, 2013.
- [9] JW. Creswel, Projeto de pesquisa: métodos qualitativo, quantitativo e misto. 3^a ed. Porto Alegre (RS): Artmed, 2010.
- [10] I. Parker, Critical Discursive Psychology. Palgrave Macmillan. 2015, 303 p.
- [11] I. Parker, Qualitative Psychology: Introducing Radical Research. Publisher: Open University Press, 2004, 198 p.

*Стаття надійшла до редакції
29 жовтня 2020 року*